

Mag. Hanzi Filipič

Režim je prek svoje Udbe poskušal vzpostaviti popoln nadzor

Metod Berlec, Foto Matic Štojs

Hanzi Filipič se je rodil leta 1968 v Bilčovsu na avstrijskem Koroškem. Ljudsko šolo je obiskoval v domačem Bilčovsu, nato Slovensko gimnazijo v Celovcu. Na Dunaju je študiral zgodovino in slovenščino. Od leta 1995 je urednik Mohorjeve založbe v Celovcu, v zadnjih letih kot glavni urednik skrbi za splošni program najstarejše slovenske založbe. Eno od težišč programa je polpretekla zgodovina ter zgodovina 20. stoletja v Sloveniji in Avstriji, predvsem na Koroškem. V prostem času se večinoma ukvarja z zgodovino koroških Slovencev in slovensko zgodovino 20. stoletja. Je avtor več člankov na to temo, soavtor knjig Nacistična Avstrija na zatožni klopi, razstave in razstavnega kataloga Vroče sledi hladne vojne - Meja med Slovenijo in avstrijsko Koroško v letih od 1945 do 1991, urednik številnih zgodovinskih znanstvenih monografij v nemščini in slovenščini, prevajalec, redni komentator koroškega slovenskega tednika Nedelja.

Gospod Filipič, rojeni ste v Bilčovsu, vasi, ki jo je umetnostni zgodovinar Marijan Zadnikar v svoji čudoviti knjigi Med umetnostnimi spomeniki na slovenskem Koroškem zelo lepo opisal. »Na široki polici nad Dravo, kjer se začno proti severu vzpenjati Gure, leži Bilčovs. Z višine nad vasjo se odpirajo široki pogledi čez Rož na Karavnake … na njenem vzhodnem koncu, preden se začne naselje s cesto vred dvigati v breg, stoji farna cerkev sv. Jakoba.« Nedvomno lepi kraji!?

Rojen sem v Velinji vasi, ki je vas v župniji in občini Bilčovs. Nedvomno drži, kar o bilčovški fari piše Marijan Zadnikar. Bilčovs je na pol gorska občina, malce celo odmaknjena, dejansko ponuja zelo lep razgled po celotnem Rožu in seveda tudi na Karavanke. Farna cerkev sv. Jakoba pa je zame – in mislim, da ne samo zame – duhovno središče fare, s katerim so Bilčovščani zelo močno povezani. Sam sem se s svojo družino pred leti preselil v drug lepi kraj, na Breznico pri Št. Jakobu v Rožu. Na Koroškem je pač zelo veliko lepih krajev. Kljub temu smo z Bilčovsom slej ko prej globoko povezani.

Zadnikar je leta 1979 v omenjeni knjigi še zapisal, da je Bilčovs ena redkih koroških vasi, ki so ji oblastniki uradno dovolili poleg nemškega tudi slovensko ime. Ko sem se z družino poleti 2012 med kolesarjenjem ustavil pri gostilni Ogris in v župnijski cerkvi, v kateri so prav takrat vadili slovenski pevci, sem ugotovil, da je tu slovenstvo še zelo močno …

Že prej sem omenil, da je Bilčovs malce odmaknjen kraj. V preteklosti je bil resnično tudi po cestah teže dostopen, saj je dokaj hribovit in je bilo treba premagati tudi to ali ono grapo, da si lahko prišel do tja. Za slovensko besedo in zavest je bilo to zelo dobro, saj se nemška nacionalna ideologija in njen vpliv dolgo nista mogla zasidrati. Bilčovs je bil brez dvoma slovenska trdnjava, pri ljudskem štetju 1900 so vsi Bilčovščani navedli, da je njihova materinščina slovenščina. Celo to se je zgodilo, da so se nemško govoreči priseljenci »asimi-lirali« – torej se »poslovenili«. Pri koroškem plebiscitu leta 1920 je skoraj 80 odstotkov vseh glasovalnih upravičencev v Bilčovsu glasovalo za Kraljevino SHS (Jugoslavijo). Slovenska stranka je v Bilčovsu na občinskih volitvah dosegala običajno dvetretinjsko večino; v letih od 1928 do 1938 je bil moj ded Franc Krušic slovenski župan občine Bilčovs – odstavil ga je šele Hitlerjev nacionalni socializem marca 1938, ko je Avstrijo »priključil« tretjemu rajhu (Nemčiji). Naj omenim še Janka Ogrisa, starega očeta zdajšnjega lastnika gostilne Ogris ali »pri Miklavžu«, kakor domačini ljubeznivo pravimo gostilni. On je veliko pripomogel k temu, da se je slovenska beseda in kultura v svojem najplemenitejšem pomenu besede tako močno ohranila.

Druga svetovna vojna je bila zareza, po njej se je marsikaj začelo spreminjati. Kljub temu je to pristno, nenasilno, gostoljubno slovensko obličje še danes navzoče v Bilčovsu. To je bilo tisto, kar ste začutili na svojem potovanju.

Dolga desetletja je bilo pri vas na Koroškem zelo napeto zaradi krajevnih dvojezičnih napisov pa tudi v odnosih med socialistično Jugoslavijo in Republiko Avstrijo ter nato Slovenijo in Avstrijo oziroma Koroško. Najbrž se podiranja dvojezičnih napisov oziroma »Ortstafelstruma« leta 1972 ne spomnite?

Po mojem mnenju so se napetosti začele že sredi druge polovice 19. stoletja povsod tam, kjer so se porajali nestrpni nacionalizmi, torej ne samo na Koroškem. Vprašanje dvojezičnih krajevnih napisov pa je neverjetno iracionalna zadeva, z zdravo pametjo pravzaprav nedoumljiva. 40 odstotkov vseh krajevnih imen na Koroškem (ne samo na južnem Koroškem) je slovenskega izvora, tako na primer slovensko ime za vas Breznica najdemo v nemškem nazivu za isto vas Frießnitz, koren nemškega imena je torej slovenska »breza«. Takih primerov je nešteto. Imamo tudi imena, ki so jih Slovenci prevzeli od Nemcev itd. To je za vse, tako nemško kakor slovensko govoreče, veliko kulturno bogastvo, ki ga lahko samo spoštuješ, ceniš in ljubiš. A z nacionalistično miselnostjo zastrupljena glava vsako dodatno dvojezično krajevno tablo vidi kot vdor nevarnega sovražnika. Tu pa se začne pravzaprav že bolj delovno področje za psihologe in psihoterapevte. Noben nacionalizem – to je ideologija, ki sebe poveličuje, druge pa izključuje ali jih ima za manj vredne – nima dobrih argumentov, zato je ljudi treba poneumljati, da mu verjamejo. Nacionalizma ne smemo zamenjati z zdravo narodno zavednostjo, ki ljubi in spoštuje svoj jezik in ne zametuje drugih jezikov ter jih enako ceni in spoštuje. Da naj tako delamo, nam je svojčas svetoval izredno pamentni Anton Martin Slomšek.

Delo psihoterapevtov se torej se začne z odkrivanjem travm, ki so jih ljudje doživeli – in teh travm je dejansko zelo veliko. Kako naj recimo dopoveš človeku, ki so mu partizani likvidirali starega očeta (tu se ne bom spuščal v debato, zakaj so to storili), da dvojezični krajevni napis s tem nima nič opraviti in da se z mano lahko mirno pogovarja v slovenskem jeziku, ki ga odlično obvlada? Najprej mora predelati to svojo travmo.

Dvojezični krajevni napisi so seveda povezani tudi s strahovi, ki so bili recimo pred 30 leti do neke mere celo upravičeni, danes pa niso več. A kaj ti pomaga, ko pa vemo, da neodgovorno strašiti s parklji povzroča strah, čeprav odrasli ljudje vedo, da parklji ne obstajajo.

Kako gledate na zakon o narodnih skupnostih iz leta 2011, na podlagi katerega je bilo postavljenih 164 dvojezičnih krajevnih napisov? Je to bolje kot golob na strehi?

Osebno menim, da v danih razmerah ni bilo mogoče doseči več. Vsi, tako avstrijski in koroški kakor prav očitno tudi slovenski politiki so se s koroškimi Slovenci igrali »divide et impera«, kar jim je odlično uspevalo, pa ne samo v zadnjem desetletju. A tu se moramo koroški Slovenci sami potegniti za nos. Kratko malo nismo bili sposobni biti enotni in nekateri so na to celo ponosni. Tudi to je treba sprejeti. Torej so se nekateri zastopniki koroških Slovencev do neke mere tudi sami spuščali v to igro.

Sam sem navdušen nad slovensko besedo, ki je moja materinščina, a prav tako sem navdušen nad nemščino, ki sem se je naučil v šoli. In ko se peljem skozi mesto Borovlje in na začetku mesta vidim krajevni napis s samo nemškim imenom »Ferlach«, vem, da je koren te besede slovenski »bor« (Borovlje). In to povem tudi svojim otrokom.

Strah bomo vzeli ljudem le, če bomo sami goreli za to, kar je lepo, dobro in pošteno.

Ali obstaja možnost, da bi v prihodnje postavili še kakšno dvojezično tablo?

V občini Žitara vas se zavzet koroški Slovenec trudi za postavitev dvojezične table v kraju, ki nima 17,5 odstotka deleža slovenskega prebivalstva (delež tistih, ki so pri ljudskem štetju 2001 navedli, da govorijo slovensko). Kraj se po nemško imenuje »Sielach«, po slovensko kajpak Sele. Srčno si želim, da mu bo uspelo. Prepričan pa bom šele, ko bo dvojezična tabla stala. Pravno je vsekakor mogoče, potrebna je le dobra volja.

So razmere po političnih spremembah na Koroškem za slovenstvo ugodnejše?

Brez dvoma so! Vprašanje je le, kaj bomo iz tega naredili koroški Slovenci sami. Biti zagovornik pravic koroških Slovencev je v »Haiderjevem obdobju« pomenilo, da si v blagodejni opoziciji. To daje človeku tudi novega zaleta. Zdaj pač moramo paziti, da ne zaspimo. Danes se moramo bolj kot kadarkoli dobesedno boriti za slovensko besedo, ki nam uhaja skozi prste kakor voda, ki jo »črepamo« s preluknjano zajemalko. To pomeni, da število mladih ljudi, ki še znajo in govorijo slovensko, zelo hitro pada. To je dejansko zaskrbljivo.

Slovensko narodno skupnost predstavljajo tri krovne politične organizacije. Kot politična stranka na lokalnih volitvah nastopa Enotna lista. Bi bilo smiselno, da bi obstajalo enotno manjšinsko predstavništvo, ali je morda bolje, da je tudi na tem področju konkurenca?

Enotno manjšinsko predstavništvo bi bilo smiselno, a mislim, da zna biti pravljica bolj realna, kakor pa pričakovati, da bi se koroški Slovenci zedinili v enotno zastopstvo. Tako je bolje, da sprejmemo stvarnost in iz tega naredimo najboljše.

Komunistični režim je celovško Mohorjevo ocenil kot »sovražno sredino«, kar smo v resnici bili že zaradi tega, ker smo katoliška, cerkvena ustanova.

Kako je z asimilacijo slovenske narodne skupnosti? Kako je z rabo slovenskega jezika v vsakdanjem življenju?

Število otrok, ki so prijavljeni k dvojezičnemu pouku – to je k slovenskemu pouku – iz leta v leto raste. To je seveda zelo razveseljivo. Približno polovica teh otrok je popolnih začetnikov, niti besedice torej ne znajo slovensko, približno 30-35 odstotkov k dvojezičnemu pouku prijavljenih otrok je pri babici ali dedku ali kje drugje ujelo to ali ono slovensko besedo – slovenščina jim torej ni popolnoma tuja. Za le približno 15 odstotkov otrok je slovenščina res tudi materinščina, torej jo dobro znajo od doma. Delež zadnje skupine pa se žal zmanjšuje.

In še ta podatek. Ko so pri ljudskem štetju leta 1880 prvič ugotavljali jezikovno pripadnost, je v kronovini Koroški bila slovenščina za 100.000 ljudi pogovorni jezik – torej so govorili slovensko, kar pa seveda nikakor ne pomeni, da so bili zavedni Slovenci. To je bila tretjina takratnega koroškega prebivalstva. Pri zadnjem ljudskem štetju so našteli le še 13.500 Korošic in Koroščev s slovenščino kot materinščino. Mislim, da je povednost teh dveh podatkov dovolj močna.

Ste urednik Mohorjeve založbe v Celovcu. Mohorjeva družba, ki ima svoj sedež v središču Celovca, velja za enega od stebrov slovenstva na Koroškem. Ima to pomembno vlogo še danes?

Menda je Prežihov Voranc po drugi svetovni vojni o Mohorjevi dejal, da je naučila Slovence brati. Za drugo polovico 19. stoletja in tja do konca prve svetovne vojne to nedvomno drži. To v medvojnem obdobju drži tudi za Celjsko in Goriško Mohorjevo, ki sta zrasli iz močnega celovškega debla. V Celovcu oz. na avstrijskem Koroškem pa so nemške nacionalne sile po letu 1920 preprečevale izdajanje knjig oz. sploh slovenskih tiskovin. Tako smo koroški Slovenci dobivali svoj Mohorjev knjižni dar s Prevalj in kasneje iz Celja. Šele razmere po drugi svetovni vojni so na Koroškem spet dopuščale izdajanje slovenskih knjig in celovška Mohorjeva je za leto 1948 lahko spet prvič pripravila svoj knjižni dar. S knjigami smo lahko spet oskrbovali koroške Slovence in tudi slovensko politično emigracijo, za katero smo bili tako dolga leta edini stik s slovensko domovino.

Blaženi Slomšek pa je poskrbel še za ta čudež: novi komunistični oblastniki so namreč poskušali zlorabiti Celjsko Mohorjevo družbo, da bi prišli do nepremičnin celovške Mohorjeve na avstrijskem Koroškem z namenom, da onemogočijo njeno delovanje. A jim to na srečo ni uspelo in tudi Celjske Mohorjeve po tem niso več mogli kar tako likvidirati. Centralni komite zveze komunistov je leta 1952 o tem menil: »Vprašanje Mohorjeve družbe – 1945 smo jo zadržali predvsem radi vpliva na Koroškem, sedaj tega ni več, obratno pa Moh. družba predstavlja oporo klerikalni politični akciji med ljudstvom.« Zato so Celjsko Mohorjevo poskušali onemogočiti in zamrzniti njeno delovanje, kar jim hvala bogu ni uspelo.

Seveda je celovška Mohorjeva družba še danes zelo pomembna ustanova koroških Slovencev, eden od stebrov slovenske besede in kulture v središču Celovca.

Koliko različnih knjig na leto izdate? Kako je s prodajo? Vas je kriza kaj prizadela?

Vsako leto izdamo od 35 do 45 knjig, od tega dve tretjini v slovenskem in eno tretjino v nemškem jeziku. Založništvo nasploh je v

globoki krizi, zaradi nje so najbolj na udaru male in srednje velike založbe – praktično torej vse slovenske založbe. Dohodki s področja celotnega založništva v Sloveniji so se v preteklih letih skrčili za dobro tretjino, kar seveda občutimo vse založbe. Slovensko knjigo je izjemno težko prodajati, distribucijski rabati, če jih recimo primerjamo z avstrijskim in nemškim trgom, so zelo visoki.

Slovenci v primerjavi z drugimi narodi preberemo povprečno veliko število knjig na leto, v Evropi smo na tem seznamu nekako na vrhu lestvice, a na seznamu, ki meri število kupljenih knjig na osebo in leto, smo na repu. To je pač mogoče, ker mreža knjižnic v Sloveniji zelo dobro deluje, kar je načeloma seveda zelo dobro. Pri tem pa po drugi strani založbe, a tudi avtorji, prevajalci, ilustratorji idr. z gospodarskega vidika pademo milo rečeno nekoliko pod mizo. Če prodaš od ene knjige komaj 600, 700 izvodov in je to že dobra prodaja, medtem ko si bralci isto knjigo v knjižnicah izposodijo do šest-, sedemtisočkrat in založba od tega ne dobi niti ficka, čeprav je knjigo financirala, potem se bomo morali ob tem zamisliti in se začeti pogovarjati, ali je to res dobro za kakovostno slovensko knjižno produkcijo.

Bo sčasoma papirnate knjige zamenjala elektronska knjiga? Ali se je v Avstriji že prijela?

Ne, elektronska knjiga ne bo zamenjala klasične knjige, a se bo uveljavila poleg nje kot alternativa, ki je recimo boljša, če gremo na potovanje, saj tako lahko pod pazduho stisnemo več sto knjig. Ko je traktor zamenjal konjsko vprego, se ni spremenil način obdelovanja zemlje, spremenila se je le hitrost. Dobri romani, zgodbe, študije, pesmi bodo ljudem všeč ne glede na to, ali jih berejo v klasični knjigi ali na zaslonu. Na frankfurtskem knjižnem sejmu sem se ustavil pri založniku, ki ponuja avtorjem, da izda njihove romane najprej v elektronski obliki, in ko to knjigo po tej poti proda tisočkrat, jo založba izda v klasični papirnati izdaji.

Avstrijci smo glede elektronske knjige po moje še bolj tradicionalni kakor Slovenci. E-knjiga se bo prijela, a le zelo počasi. Sicer pa se počasi daleč pride.

Ste zgodovinar. V Sloveniji so ta čas zelo aktualni arhivi nekdanje Službe državne varnosti oziroma Udbe. Nam lahko kaj več poveste o tem, kako je Udba skušala nadzorovati Mohorjevo družbo v Celovcu, kako jih je vseskozi zanimalo, katere knjige bo ta najstarejša slovenska založba izdala?

Komunistični režim je celovško Mohorjevo ocenil kot »sovražno sredino«, kar smo v resnici bili že zaradi tega, ker smo katoliška, cerkvena ustanova. Takoj po koncu vojne so nas hoteli onemogočiti, ker jim ni uspelo, so začeli v našo hišo vrivati agente, tajno so vdrli v našo matično hišo, kratili so nam dobro ime, grozili, udbovski sodelavci so pokupili cele knjižne naklade, da so jih uničili, ipd. V slovenskem arhivu sem našel dokument, v katerem poročajo, da bo pri Mohorjevi v kratkem izšla knjiga o škofu Rožmanu (leta 1967). Knjigo da je treba na mejnih prehodih zapleniti in preveriti tiste, ki so jo kupili ali brali. Mohorjevke so bile načeloma na seznamu prepovedanih knjig v Sloveniji. Ker je bila celovška Mohorjeva praktično edina vez med slovensko politično emigracijo in Slovenijo, smo bili v zelo dobrih odnosih s slovenskimi emigranti, zlasti z emigranti duhovniki. Tako je naša tiskarna tiskala knjigo »V Rogu ležimo pobiti«, izdali smo knjige o škofu Rožmanu, izdali knjige najbolj znanega slovenskega političnega emigranta Cirila Žebota, pri nas so izseljenski duhovniki urejali in tiskali revijo Naša luč ipd. To so bili pošteni ljudje, ki so pisali resnico o tem, kar je jugoslovanski režim po vojni počel z domobranci, zahtevali so demokratizacijo slovenske družbe – to je sestop komunistov z oblasti –, zagovarjali so samostojno Slovenijo, in to vedno samo z argumenti in nikdar ne z nasiljem. Zato nam je Udba posvečala tolikšno pozornost.

Naivno bi bilo misliti, da se je tajna politična policija po osamosvojitvi razblinila kar čez noč. Povezave so ...

Udba se je ves čas zanimala tudi za desnosredinski Narodni svet koroških Slovencev. Kako je potekal ta nadzor?

Režim je prek svoje Udbe poskušal vzpostaviti popoln nadzor. Ker mu to ni čisto uspelo, je ustvarjal videz, da Udba vse vidi in vse ve, in so se je ljudje tudi zato bali. Narodni svet, ki so ga junija 1949 ustanovili katoliški možje, med njimi številni duhovniki, kot protiutež komunistični OF – vedeti je treba, da je OF te katoliške može prej grdo izrinila iz svoje organizacije –, so najprej poskušali onemogočiti s pomočjo vrinjenih agentov, a tudi s pomočjo koroške slovenske levice, s pomočjo obrekovanja, z grožnjami. Za tem sejanjem medsebojnega nezaupanja, za vohunjenjem in spletkarjenjem je stal komunistični režim v Sloveniji in njegova tajna policija UDV, da bi si zagotovila »odločilnejši vpliv FLRJ direktno na večino koroških Slovencev«. To velja za petdeseta in šestdeseta leta, za kasnejši čas pa vemo, da je slovenska komunistična nomenklatura zelo nasprotovala samostojnim volilnim nastopom slovenske stranke Koroške enotne liste (KEL) ob deželnozborskih volitvah. KEL je bila pač klasična meščansko-kmečka volilna skupnost in vrh tega še demokratična stranka … Za totalitarni komunistični režim absolutno nesprejemljivo.

Igor Omerza je leta 2011 pri vaši založbi izdal knjigo Od Belce do Velikovca ali Kako sem vzljubil bombo, nato še dopolnjeni nemški prevod te knjige o velikovškem atentatu leta 1979 z naslovom Bombenattentate. Nedvomno je bila Udba v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zelo dejavna na Koroškem.

Mislim, da smo šele na začetku raziskovanj delovanja Udbe na Koroškem, pa vendar so že prvi izsledki grozljivi in za marsikoga na Koroškem – a niti ne toliko med slovensko skupnostjo – dokaj neprijetni. Vemo, da je bila Udba zelo dejavna, leta 1973 je vdrla v pisarne koroškega Heimatdiensta, imela očitno številne sodelavce med avstrijskimi policisti, cariniki in vojaki, očitno pomagala organizirati nekatere bombne napade. O vseh ozadjih in namenih pa vemo zelo malo, zato moramo slej ko prej biti pri sklepnih ocenah previdni. ▶

▶ Vemo tudi, da so bile v tistem času vse tajne službe, ne samo jugoslovanske, mrzlično dejavne. Pa vendarle je Udba imela nalogo braniti absolutno oblast zveze komunistov in pri tem ni izbirala sredstev. Mogoče je bilo vse – od obrekovanja, lansiranja lažnih informacij do umora.

Koroškim Slovencem to ni ravno pomagalo. Velikovški atentat je bil nedvomno kontraprodktiven!?

Velikovški atentat leta 1979 je nedvomno škodoval predvsem koroškim Slovencem. Mogoče je to bil celo eden od namenov atentata, namreč preprečiti, da bi bila KEL na volitvah, ki so bile štirinajst dni kasneje, uspešna. Dejansko je dobila približno 2.000 glasov manj kot na volitvah leta 1975.

Na obeh straneh Karavank nekatere zelo moti, da se razkrivajo zločini tajne komunistične policije Udbe. Kako si to razlagate?

Mislim, da je za Slovenijo odgovor zelo preprost. Tranzicijska levica prvič črpa legitimacijo za svojo oblast iz obdobja komunističnega totalitarizma. Če bi zdaj le ugotovili in splošno priznali, da se je totalitarni komunistični režim obdržal na oblasti z zločinskimi prijemi in organizacijami, gre rakom živžgat tudi legitimacija in ne bi več veljal argument, češ da tako slabo pa le ni bilo.

Drugič bi bilo naivno misliti, da se je tajna politična policija po osamosvojitvi razblinila kar čez noč. Povezave so nedvomno obstajale še naprej. Udba je v 70. letih kadrovala ljudi za ključne službe, ki so bile družbenopolitično pomembne (šolstvo, novinarstvo, sodstvo, gospodarstvo ipd.) na raznih področjih. To je tranzicijski levici v demokratičnem obdobju po letu 1991 prineslo veliko prednost pred drugimi političnimi tekmeci. Seveda s tem nočem reči, da so bili ljudje, ki so takrat prišli na odgovorna mesta, nesposobni, bili so tudi strokovno usposobljeni, a drugi kriterij je bil, da morajo biti tudi »pravi«. Svojim političnim botrom ti ljudje običajno ostajajo zvesti.

Tretjič je bilo veliko udbovskih sodelavcev in gotovo ni prijetno, če te danes odkrijejo kot sodelavca tajne politične policije takratnega komunističnega režima. Teh sodelavcev je bilo tudi v Avstriji veliko. In teh je bilo veliko tudi v meščanskih, emigrantskih, desnosredinskih idr. disidentskih krogih, ker se je Udba na vse kriplje trudila pridobivati sodelavce v teh »sovražnih sredinah«. Vsaka tajna služba to dela in jugoslovanska vključno s slovensko Udbo je bila na tem področju izredno sposobna.

Tako odkrivanje je tudi tostran Karavank močno neprijetno. Verjamem, da je marsikomu tesno pri srcu, ko prihajajo na dan dokumenti, ki razkrivajo resnični obraz totalitarnega sistema v Sloveniji oz. Jugoslaviji med letoma 1945 in 1990.

Nekateri celo menijo, da to škodi koroškim Slovencem in da bi bilo najbolje, da se o teh stvareh ne bi govorilo.

Škoda je bila narejena že zdavnaj prej. Takrat, ko je komunistični režim spletkaril med koroškimi Slovenci in iz njih hotel narediti podaljšano roko »socialistične družbene ureditve«, namesto da bi stal za koroškimi Slovenci, ko so le-ti upravičeno zahtevali uresničitev pravic, ki so zajamčene v členu 7 Avstrijske državne pogodbe iz leta 1955. Škoda je bila narejena, ko je ljubljanska komunistična centrala v večjem desnosredinskem, katoliškem delu koroških Slovencev videla »sovražno sredino«. Prav zanimivo bi bilo napisati študijo o tem, koliko koroških Slovencev je obrnilo hrbet slovenski besedi in kulturi zaradi totalitarnega režima v Ljubljani.

To seveda ne pomeni, da niso prav tako velike ali še večje škode povzročile nemškonacionalne »domovinske« organizacije, da niso tudi uradi in oblasti izvajali asimilacijskega pritiska na koroške Slovence ipd. Sicer pa smo tudi koroški Slovenci sami kdaj pa kdaj svojega denarja vredni …

Vrh tega resnica nikoli ne škoduje, kvečjemu lahko osvobaja, če to seveda dopustimo.

Nekateri upravičujejo atentate Udbe na Koroškem s pojasnilom, da je podobno Avstrija stala za atentati na Južnem Tirolskem, da je s tem »branila« interese svojih rojakov v Italiji. Kako je s tem?

To, da bi Avstrija stala za atentati na Južnem Tirolskem, bo treba šele dokazati, čeprav so nekateri avstrijski politiki zanje v začetku očitno vedeli in jih potemtakem niso poskusili odločno preprečiti. Pa tudi če bi Avstrija stala za atentati na Južnem Tirolskem, niso atentati na Koroškem zaradi tega nič manjši zločin. Saj vemo, kam pripelje logika »oko za oko, zob za zob«! Nastavljanje bomb je nedopustno početje, vseeno kdo je to že prej počenjal in zakaj.

Slovenski komunistični režim je na avstrijskem Koroškem branil v prvi vrsti svoje »socialistične« ali »napredne« interese, kar lahko zelo dobro dokažemo.

V Sloveniji smo priče vnovičnemu poskusu zapiranja arhivov Udbe. Ali ni nekaj povsem normalnega v demokratični družbi, da se obravnavajo tako zločini nacizma kot komunizma?

Sleherni totalitarni režim mora pristati na zgodovinski deponiji za nevarne režime, kjer jih je nujno treba razgraditi v njihove prafaktorje. Zato potrebujemo prost dostop do arhivskega gradiva. Če želi slovenska družba svobodneje zadihati, če želi premostiti svojo že skoraj brezupno razklanost, se mora otresti totalitarnih bremen iz preteklosti.

Kako dostopni so avstrijski arhivi za zgodovinarje v primerjavi s slovenskimi? Kako je z dostopom recimo do gradiva gestapa ali podobnih zločinskih organizacij?

Kolikor vem, je celotno arhivsko gradivo nacionalsocialističnega režima dostopno. Vsakršno gradivo, ki ga je sproduciral kakršenkoli totalitarni režim, naj bi bilo dostopno.

Pred leti se je veliko govorilo o enotnem slovenskem kulturnem prostoru. Kako vi gledate na to? Je po vstopu Slovenije v EU kaj bolj zaživel?

Za tak enotni prostor se moramo navdušiti posamezniki in ne moremo pričakovati, da bi ga odredile državne institucije. Sam vsekakor uživam, ker lahko brez zapletov in neomejeno prestopam državno mejo. V Sloveniji se počutim doma, tako kot se počutim doma v Avstriji. Zame tak enotni kulturni prostor obstaja.

In še za konec. Kaj kot koroški Slovenec pričakujete od Republike Slovenije v odnosu do slovenske narodnostne skupnosti v Avstriji?

Mogoče sem bil na začetku malce oster tudi do Slovenije. Pri tem sem bolj cikal na politično podporo koroškim Slovencem. Na kulturnem področju so nas posamezniki iz Slovenije ves čas zelo podpirali. Pri tem mislim recimo na glasbene pedagoge in glasbeno šolo, na slovenske režiserje in pevovodje, ki redno hodijo na Koroško in pomagajo krajevnim društvom, gledališkim skupinam in pevskim zborom. Želel bi si, da bi se ti stiki poglabljali, saj je taka pomoč dragocena zlasti pri ohranjanju slovenske besede. D